

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

Кафедра інформаційних технологій, консалтингу і туризму

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Перший проректор

Р. ШЕЛУДЬКО

“31” серпня 2020 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

АГРАРНИЙ КОНСАЛТИНГ

Галузь знань **20** Аграрні науки та продовольство

Спеціальність **201** „Агрономія”

Освітньо-професійна програма – «Агрономія»

Спеціалізація – —

Факультет – агрономічний

Харків -2020

3

Робоча програма дисципліни «Аграрний консалтинг» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 20 «Аграрні науки та продовольство» спеціальності 201 «Агрономія» освітньо-професійної програми «Агрономія».

«25» серпня 2020 р. 15 с.

Розробник: **Бутенко Тетяна Андріївна**, завідувач кафедри інформаційних технологій, консалтингу і туризму, доцент, кандидат економічних наук.

Робочу програму затверджено на засіданні кафедри інформаційних технологій, консалтингу і туризму

Протокол від «25» серпня 2020 р. № 1.

Завідувач кафедри інформаційних технологій, консалтингу і туризму,

доцент

«25» серпня 2020 року

Т. БУТЕНКО

Схвалено навчально-методичною комісією агрономічного факультету.

Протокол від «28» серпня 2020 р. № 1.

Голова навчально-методичної комісії
Агрономічного факультету,
к.с.-г.н., доцент

О. РОМАНОВ

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів 3	Галузь знань 20 «Аграрні науки та продовольство» (шифр і назва)	За вибором	
Модулів – 2	Спеціальність: 201 „Агрономія”	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 1		1-й	1 (м)-й
		Семестр	
Загальна кількість годин - 90		1-й	2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: 4 аудиторних – 30 самостійної роботи студента – 60	Освітній- рівень: магістр	Лекції	
		16 год.	8 год.
		Практичні, семінарські	
		16 год.	6 год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
58 год.	76 год.		
		Вид контролю: залік	

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – сформувати у магістрів теоретичні і практичні знання про організацію і практичну діяльність інформаційно-консультаційних служб, методи навчання і консультування сільськогосподарських товаровиробників, використання сучасних інформаційних технологій в агроконсалтинговій діяльності.

Завдання – теоретична і практична підготовка магістрів з питань:

- організації і практичної діяльності інформаційно-консультаційних служб;
- консультування з профілю роботи фахівця;
- кваліфікованого застосування масових, групових та індивідуальних методи роботи;
- використання сучасних інформаційних технологій в дорадчій діяльності;
- проведення діагностики проблем функціонування сільськогосподарських підприємств і розробки пакету рекомендацій;
- організації взаємодії інформаційно-консультаційних служб з сільськими товаровиробниками.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

- суть закону України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» та інших законодавчо-нормативних актів;
- структури світових систем інформаційно-консультаційного забезпечення аграрного виробництва;
- роль системи сільськогосподарського дорадництва в Україні та характеристику діючих моделей;
- методологію організації дорадчих заходів;
- особливості економічного аналізу і консультування з профілю фахівця;
- методологію застосування методів дорадчої роботи;
- особливості роботи з інформаційно-комунікаційними системами.

вміти:

- організовувати роботу дорадчих служб;
- визначати потребу агровиробників в наданні дорадчих послуг;
- кваліфіковано застосовувати методи дорадчої роботи;
- вибирати більш дійові методи розповсюдження інформації з огляду на ситуацію, що склалася;
- використовувати сучасні інформаційні технології в дорадчій роботі.

Перелік компетентностей:

Інтегральна компетентність - Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у сфері агрономії при здійсненні професійної діяльності або у

процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій, які характеризуються комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу.

ЗК2. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні та генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК4. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК5. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми, а також приймати обґрунтовані рішення.

ЗК6. Здатність працювати в команді та володіти навичками міжособистісної взаємодії.

ЗК7. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

ЗК8. Здатність розробляти та управляти проектами.

ЗК9. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях та володіти навичками використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК11. Здатність нести соціальну і етичну відповідальність за прийняті рішення.

ЗК12. Здатність до саморозвитку, самореалізації, використання творчого потенціалу.

Спеціальні (фахові) компетентності:

ФК3. Розуміння сутності сучасних проблем агрономії, науково-технічну політику в межах виробництва екологічно-безпечної продукції рослинництва.

ФК8. Здатність обґрунтовувати завдання досліджень, обирати методи експериментальної роботи, інтерпретувати та представляти результати наукових експериментів, впроваджувати їх у виробництво.

ФК11. Уміння представити результати звітів, рефератів, публікацій та публічних обговорень.

Міждисциплінарні зв'язки інформаційні технології, моделювання технологічних процесів і систем, (попередні дисципліни та їх розділи, що використовуються в даній дисципліні); інформаційні технології, зовнішньо-економічна діяльність; світові агротехнології, програмування врожаїв (наступні дисципліни та їх розділи, що використовують матеріали даної дисципліни).

2. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Інформаційно-консультативне забезпечення діяльності АПК.

Тема 1. Загальна характеристика інформаційно-консультаційної (дорадчої) діяльності.

Виникнення та розвиток інформаційно-консультаційних служб як складових ринкової системи розповсюдження с.-г. знань і інформації. Визначення поняття, мети та завдань інформаційно-консультаційного забезпечення діяльності АПК. Світовий досвід розвитку агроконсалтингових служб. Законодавство України стосовно питань інформатизації АПВ.

Тема 2. Значення інформації як ресурсу в діяльності АПК України.

Проблеми інформування сільськогосподарських виробників. Поняття інформації, її властивості та класифікація. Вимоги до інформації. Інформаційне забезпечення як метод дорадчої діяльності. Методи роботи сільськогосподарської дорадчої служби. Класифікація методів за різними критеріями (за характером контактів, формою спілкування, функціями). Масові методи в діяльності ІКС: телебачення, радіо, журнали, газети, інші публікації, виставки, ярмарки та ін. Інформування через Інтернет. Вимоги до масових методів у агроконсалтинговій діяльності. Переваги та недоліки масових методів розповсюдження інформації. Організація інформаційної роботи. Інформація як товар на ринку інформаційно-консультаційних послуг. Закони України «Про інформацію», «Про науково-технічну інформацію».

Тема 3. Організація консультування агровиробників.

Консультаційна послуга, визначні риси консультаційних послуг. Характер консультаційних послуг. Групові методи навчання і консультування: групові обговорення, лекції, групові дискусії, семінари, демонстраційні покази. Організація дня поля. Вимоги до формування цільових груп. Переваги та недоліки групових методів. Консультаційне обслуговування сільгосптоваровиробників. Фази консультаційного процесу: підготовка, діагностика, планування дій, упровадження, завершення. Моделі консультування. Категорії консультантів та вимоги до них. Діагностика проблем господарств із застосуванням методик SWOT-аналізу, фінансового аналізу (аналіз потенціалу підприємства на основі даних фінансової звітності), соціологічних досліджень. Демонстраційні покази форм і методів роботи суб'єктів господарювання. Критерії відбору пілотного господарства. Навчання як метод дорадчої роботи. Післядипломна освіта як форма навчання дорослого населення. Активні методи навчання („мозкова атака”, метод “case study” - метод аналізу конкретних ситуацій). Значення індивідуальних методів при роботі з сільгосптоваровиробниками. Форми індивідуальних методів роботи: відвідування господарств консультантами; відвідування клієнтом офісу районної, регіональної служби; спілкування з клієнтом телефоном та через Інтернет; листування. Переваги та недоліки

індивідуальних методів роботи. Роль психологічних методів впливу в агроконсалтинговій діяльності.

Тема 4. Система інформаційно-консультативного забезпечення АПК.

Інформаційна система АПК, її основні функції. Складові системи інформаційного забезпечення АПК. Система інформаційно-консультативного забезпечення (дорадництва) як одна зі складових національної інформаційно-комп'ютерної системи АПК. Методологічні принципи дорадництва. Передумови формування ринку агроконсалтингових послуг. Пропозиція інформаційно-консультативних послуг в аграрній сфері економіки України. Визначення попиту на інформаційно-консультативні послуги. Основні види консалтингових послуг: соціально спрямовані і спеціальні (комерційні) дорадчі послуги. Ціноутворення.

Тема 5. Організаційна структура системи інформаційно-консультативного забезпечення діяльності АПК.

Принципи функціонування системи інформаційно-консультативної підтримки агровиробників.

Функції та напрями діяльності системи дорадництва. Інфраструктура системи інформаційно-консультативного обслуговування АПК. Основні моделі організації інформаційно-консультативних служб, їх переваги та недоліки. Інформаційно-консультативна (дорадча) служба. Моделі організації дорадчих служб. Міністерська модель організації ІКС на базі Мінагрополітики, обласних та районних управлінь сільського господарства. Університетська модель – Екстеншн-служба. Модель ІКС на базі професійних об'єднань сільгоспвиробників. Інформаційно-консультативні служби у складі комерційних структур. Організаційні структури консультативних формувань. Програми діяльності дорадчих служб. Технічне забезпечення діяльності ІКС. Кадрове забезпечення ІКС. Мотивація праці в дорадчих службах. Принципи фінансування дорадчих служб.

Тема 6. Сучасні інформаційні технології в інформаційно-консультативному забезпеченні діяльності АПК.

Поняття інформаційної технології. Форми надання інформаційних послуг. Поняття комунікаційного процесу. Система забезпечення ефективних телекомунікацій. Комп'ютерні бази даних, бази знань та експертні системи. Системи підтримки прийняття рішень. Web-технології, використання економіко-математичних методів у консультативній діяльності. Дистанційне навчання. WEB-сайти організацій і установ аграрного спрямування – www.minagro.gov.ua (Мінагрополітики України), www.nau.com.ua (Національний аграрний університет), www.agroua.net (Інформаційно-дорадчий тематичний портал „Аграрний сектор України”) та ін.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п/с	лаб	інд	с.р.		л	п/с	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Інформаційно-консультативне забезпечення діяльності АПК												
Тема 1. Загальна характеристика інформаційно-консультаційної діяльності.	14	2	2			10	12	2				10
Тема 2. Значення інформації як ресурсу в діяльності АПК України.	18	2	6			10	21	2	4			15
Тема 3. Організація консультування агровиробників.	14	2	2			10	17	2				15
Тема 4. Система інформаційно-консультаційного забезпечення АПК.	16	4	2			10	17	2				15
Тема 5. Організаційна структура системи інформаційно-консультаційного забезпечення діяльності АПК.	14	2	2			10	10					10
Тема 6. Сучасні інформаційні технології в інформаційно-консультаційному забезпеченні діяльності АПК.	16	4	2			8	17		2			15
Разом за змістовим модулем 1	90	16	16			58	90	8	6			76
Усього годин	90	16	16			58	90	8	6			76

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Загальна характеристика інформаційно-консультаційної (дорадчої) діяльності	2
2	Організація консультування агровиробників.	2
3	Система інформаційно-консультаційного забезпечення АПК.	2
4	Організаційна структура системи інформаційно-консультаційного забезпечення діяльності АПК	2
	Разом	8

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Значення інформації як ресурсу в діяльності АПК України.	6
2	Сучасні інформаційні технології в інформаційно-консультаційному забезпеченні діяльності АПК.	2
	Разом	8

6. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Загальна характеристика інформаційно-консультаційної (дорадчої) діяльності	10
2	Значення інформації як ресурсу в діяльності АПК України.	10
3	Організація консультування агровиробників.	10
4	Система інформаційно-консультаційного забезпечення АПК.	10
5	Організаційна структура системи інформаційно-консультаційного забезпечення діяльності АПК	10
6	Сучасні інформаційні технології в інформаційно-консультаційному забезпеченні діяльності АПК.	10
	Разом	60

8. Індивідуальні завдання

9. Методи навчання

У ході вивчення суті дорадчої діяльності, що є предметом дисципліни «Основи аграрного консалтингу, використовуємо такі методи навчання:

1. Група методів за джерелом і сприйняття навчальної інформації – *словесні* (лекція, бесіда, розповідь), *наочні* (ілюстрація, демонстрація), *практичні* (ознайомлення з WEB-сайтами Мінагрополітики, Аграрного сектору України, ІКС Росії з використанням Інтернет-технологій; дослідження можливостей створення та обробки інформації системами управління базами даних; визначення вартості дорадчих послуг; Складання програми дорадчої служби по інформаційно-консультаційному обслуговуванню агровиробників методом „мозкова атака”);
2. Група методів за логікою передачі і сприйняття навчального матеріалу: *індуктивні, дедуктивні, аналітичні і синтетичні*;
3. Група методів за ступенем самостійного мислення при засвоєнні знань – *репродуктивні, продуктивні*;
4. Група методів за ступенем управління навчальним процесом: навчання під керівництвом викладача, самостійна робота з навчально-методичною і науковою літературою, робота з пакетами прикладних програм, інтерактивні методи, такі як: метод кейс-стаді, мозкова атака та ін..

10. Методи контролю

Контроль знань, умінь і навичок студентів – невід’ємна складова педагогічного процесу та форма зворотного зв’язку. При вивченні дисципліни «Інформаційно-консультаційне забезпечення АПК» використовуються такі методи контролю:

1. **Поточний контроль** рівня знань та вмінь, який проводиться на лекціях, практичних заняттях за такими видами:
 - *Експрес опитування* – опитування на засвоєння матеріалу попередньої лекції; опитування під час лекції на розуміння її суті; контроль за засвоєнням матеріалу лекції;
 - *Семінарські заняття*;
 - *Співбесіда*;
 - *Програмований контроль знань* – вирішення проблемних і ситуаційних завдань, тестування;
 - *Модульний контроль*.
2. **Періодичний (проміжний) контроль** рівня знань та умінь після вивчення розділу, теми змістовних розділів за такими видами:
 - *Контрольні роботи*;
 - *Тестові опитування*;
 - *Контроль за формуванням практичних умінь і навичок*;
 - *Контроль за умінням вирішувати професійно-орієнтовані завдання*.
3. **Підсумковий контроль** здійснюється в кінці вивчення дисципліни і включає захист реферату та залік.

11. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота						Сума
Змістовий модуль №1						
T1	T2	T3	T4	T5	T6	100
10	20	15	20	15	20	

T1, T2 ... T6 – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
66-74	D	задовільно	
60-65	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

1. Бутенко Т.А. Основи аграрного консалтингу: конспект лекцій / Т. А. Бутенко. – Харків, 2012. – 104 с.
2. Бутенко Т.А. Тексовий редактор OpenOffice.org Writer: лабораторний практикум для студентів факультету менеджменту і економіки напряму підготовки 6.030504 “Економіка підприємства” / Т.А. Бутенко, Ю.В. Синявіна, Н.М. Проценко. – Харків, 2012. – 20 с.
3. Синявіна Ю.В. Табличний редактор OpenOffice.org Calc: лабораторний практикум / Ю.В. Синявіна, Т.А. Бутенко, Н.М. Проценко. – Харків, 2012. – 25 с.
4. Бутенко Т.А. Підготовка ділових документів: завдання для самостійної роботи для студентів факультету менеджменту і економіки / Т.А. Бутенко, В.М. Сирий. – Харків, 2012. – 42 с.
5. Бутенко Т.А. Економічна інформатика: завдання для самостійної роботи для студентів факультету менеджменту і економіки напряму підготовки 6.030504 “Економіка підприємства” / Т.А. Бутенко, Н.М. Мартянова. – Харків, 2009. – 96 с.

14. Рекомендована література

Нормативно-правові акти

1. Про національну програму інформатизації: Закон України від 4.02.98 № 74/98-ВР // Закони України: офіц. вид. Т.15. – К., 1999. – С. 134-145.
2. Про концепцію Національної програми інформатизації: Закон України від 4.02.98 р. № 75/98-ВР // Закони України: офіц. вид. Т.15. – К., 1999. – С. 146-160.
3. Програма інформатизації агропромислового виробництва на 1996-2000 рр.: наказ Мінсільхозспроду України № 182 від 09.06.97 р.
4. Програма інформатизації агропромислового виробництва на 2001–2003 рр. і на період до 2005 р. / редкол.: П.Т. Саблук, М.Ф. Кропивко [та ін.]. – К.: ННЦ УААН, 2000. – 109 с.
5. Програма інформатизації агропромислового виробництва на 2005–2007 рр. / редкол.: П.Т. Саблук, М.Ф. Кропивко [та ін.]. – К.: ННЦ УААН, 2004. – 114 с.
6. Про інформацію: Закон України від 2.10.92 р. № 2657-ХІІ // Закони України: офіц. вид. Т.4. – К., 1996. – С. 72-88.
7. Про науково-технічну інформацію: Закон України від 25.06.93 р. № 3323-ХІІ // Закони України: офіц. вид. Т.5. – К., 1996. – С. 191-200.
8. Про вдосконалення наукового забезпечення агропромислового виробництва на регіональному рівні: наказ Мінагропрому України від 9.01.98 р. № 615 – К.: ІАЕ УААН, 1998. – 12 с.
9. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 1.12.98 р. № 284-ХІV // Економіка АПК. – 1999. – №2. – с. 66-74.
10. Про становлення і розвиток мережі сільськогосподарських дорадчих служб в Україні: наказ Мінагрополітики України, УААН та НАУ від 25.04.01 р. № 114/36/165 // Сільський час. – 2001. – № 21. – С.11.
11. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 16.01.03 р. № 433-ІV // Урядовий кур'єр. – 2003. – 19.02.2003. – № 32.
12. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність: Закон України від 17.06.04 р. № 1807-ІV // Урядовий кур'єр. – 2004. – № 168. – С. 1-3.
13. Державна цільова програма сільськогосподарської дорадчої діяльності на 2005-2009 рр. / редкол. Р.М. Шмідт, М.Ф. Кропивко [та ін.]. – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – 50 с.
14. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року від 19 вересня 2007 р. № 1158 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1136.1196.0>.

Базова

1. Бородіна О.М. Сільськогосподарське дорадництво та проблеми його кадрового забезпечення / О.М. Бородіна – К.: ІАЕ, 2001. – 72 с.
2. Верба В.А. Організація консалтингової діяльності: навч. посібник / В.А. Верба, Т.І. Решетняк – К.: КНЕУ, 2000. – 244 с.

3. Гришин І.Я. Інноваційний менеджмент сталого розвитку на прикладі агропромислового комплексу: навч. посібник / І.Я. Гришин, Д.І. Мазоренко, О.К. Бурова, Л.М.Тіщенко, Т.А. Бутенко та ін. / за ред. акад. Д.І. Мазоренка і проф. О.К. Бурової. – Х., 2005. – 315 с.
4. Кошелєв В.М. Інформаційно-консультаційна служба в АПК: учебн. посібник / В.М. Кошелєв, В.В. Маковецкий – М.: Агроконсалт, 2001. – 348 с.
5. Кропивко М.Ф. Комп'ютерні технології в управлінні сільськогосподарським підприємством / М.Ф. Кропивко, Ю.С. Коваленко. – К.:ІАЕ УААН, 2006. – 168 с.
6. Кропивко М.Ф., Організація інформаційно-консультаційної діяльності: навч. посібник / М.Ф. Кропивко, Т.П. Кальна-Дубінюк, М.Ф. Безкровний. – М.: Агроконсалт, 2004. – 348 с.
7. Лавінський Г.В. Автоматизовані системи обробки економічної інформації / Г.В. Лавінський. – К.:Вища школа, 2008. – 287 с.
8. Мамалига В.І.Теорія та практика дорадництва (планування та втілення програм ЕКСТЕЙШН): навч. посібник / В.І. Мамалига. – Вінниця, 2004.
9. Саблук П.Т. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку. / Інформаційно-аналітичний збірник / за ред. П.Т. Саблука та ін. – Київ, 2011. – № 6. – К.: ІАЕ УААН, 2011. – 764 с.
- 10.Саблук П.Т., Організація інформаційно-консультаційного забезпечення АПК України / П.Т. Саблук, Б.К. Скірта, В.М. Скупий та ін. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 439 с.
- 11.Тесленко Г. С. Інформаційні системи і технології в аграрному менеджменті: навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / Г.С. Тесленко – К.: КНЕУ, 2011. – 180 с
- 12.Уткин Э.А. Консалтинг / Э.А. Уткин – М.: Изд-во ЭКМОС, 1998. – 256 с.
- 13.Стратегія розвитку інформаційного забезпечення АПК і сільського населення України до 2015 р. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://studyes.com.ua>

Допоміжна

1. Саблук П.Т. Інформаційні ресурси та їх використання в агропромисловому виробництві: зб. наук. пр. / за ред. П.Т. Саблука, М.Ф. Кропивка. – К.: ІАЕ УААН, 1999. – №1. – с. 236.
2. Саблук П.Т. Інформаційні ресурси та їх використання в агропромисловому виробництві: зб. наук. пр. / за ред. П.Т. Саблука, М.Ф. Кропивка. – К.: ІАЕ УААН, 2000. – №2. – с. 247.
3. Саблук П.Т. Інформаційні ресурси та їх використання в агропромисловому виробництві: зб. наук. пр. / за ред. М.Ф. Кропивка, О.Д. Кирницького, Т.М. Стегури / ІАЕ УААН. – К., 2000. – №3 – с. 384.

4. Саблук П.Т. Інформаційні ресурси та їх використання в агропромисловому виробництві: зб. наук. пр. / за ред. П.Т. Саблука, М.Ф. Кропивка. – К.: ІАЕ УААН, 2005. – с. 256.
5. Ситник В.Ф. Системи підтримки прийняття рішень / В.Ф. Ситник, С.П. Ріппа. – К.: Техніка, 2005. – 373 с.
6. Дерлеменко В.В. Розповсюдження сільськогосподарської науково-технічної інформації / В.В. Дерлеменко – К.: ІАЕ, 1999. – 410 с.
7. Дерлеменко В.В. Сільськогосподарські інформаційні консультаційно-освітні служби / В.В. Дерлеменко – К.: ІАЕ УААН, 2001. – 452 с.
8. Бородіна О.М. Людський капітал на селі: наукові основи, стан, проблеми розвитку / О.М. Бородіна. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 277 с.
9. Ульяновченко О.В. Дослідження операцій в економіці: Підручник для студентів вузів / О.В. Ульяновченко. – Харків, 2009. – 582 с.

15. Інформаційні ресурси

1. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики України, розділ „Освіта, наука та дорадництва”. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/>
2. Інформаційно-дорадчий тематичний портал „Аграрний сектор України”. – Режим доступу: <http://www.agroua.net/>
3. Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки». – Режим доступу: <http://iae.faaf.org.ua/>
4. Київська обласна сільськогосподарська дорадча служба. – Режим доступу: <http://www.koras.com.ua/>
5. ДОНЕЦКАГРОКОНСАЛТ (сельская консультационная служба). – Режим доступу: http://www.doncity.dn.ua/modules.php?name=Firms&op=view_firms&f=1896
6. Інститут післядипломної освіти та дорадництва Харківський національний аграрний університет ім. В.В.Докучаєва. – Режим доступу: <http://knau.kharkov.ua/nstitut-pslyadiplomnoyi-osvti.html>